

smeje sa ten,
kto má zuby

Zyta Rudzka

premedia

premedia

Zyta Rudzka

Smeje sa ten, kto má zuby

premedia

Kniha vyšla s finančnou podporou
Poľského inštitútu v Bratislave.

Zyta Rudzka: Smeje sa ten, kto má zuby
Prvé vydanie

Copyright © by Zyta Rudzka, 2022
Published with arrangements by Grupa Wydawnicza Foksal, 2022
Translation © Samuel Marec, 2025
Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia
ISBN 978-80-8242-354-2

Mojej sestre Joanne

Ťažko nájsť dobrú obuv pre nebožtíka.

Jedna obuv do rakvy, iná do života. Je dobre, keď má čerstvo zosnulý nové topánky. Alebo aj nosené, ale na pohľad drahé. Najlepšie nové a drahé. Ak má zosnulý šťastie, obujú mu také fajnové rakváče.

Z bežnej topánky sa dajú spraviť rakváče. Naopak to nejde. Ak v rakváčoch zdrhneš medzi živých, podrážka ti po dvoch krokoch odíde.

Truhla sa na chvíľu otvorí a všetci rýchlo pozrú na topánky, lebo vtedy sa im o mŕtvom nebude snívať. Až potom pozrú na tvár, pohľadom prejdú po rukách. Mŕtve ruky môžu byť prekrížené, zložené, môžu držať kríž alebo azda skôr nejakú veselú spomienku na predsmrtný život.

Keď sa živý na mŕtveho vynadíva, môže ho pobožkať na ruku, na čelo, na líce, alebo predstierať, že mu ten bozk dáva. Tak, ako ľudia občas predstierajú zloženie zbraní, aby potom mohli zaútočiť s ešte väčšou silou.

Nebožtíkove topánky zmiznú z očí, ale nie z mysle.

Je mi v podstate fuk, čo si kto zapamätá z Džokejovho pohrebu. Ani neviem, či sa truhla bude otvárať. Nemusí sa potom poriadne zatvoriť, alebo sa dokonca úplne rozletí.

Ak sa rozpadne a nebožtík vyklízne, vezmem ho pod pazuchu a zanesiem ho do hrobu bez truhly. Žiadny problém.

Ale späť k pohrebným topánkam.

Aj v onuciach by som ho do zeme dala. Ak ale nedajbože nastane večnosť a znova sa s Džokejom stretne, hneď sa do mňa pustí, že som ho do tej truhly šmarila v nejakých šmejdoch.

Ak si niekto na mňa vyskočí, hneď dostane po pysku. A nemám to rada, lebo keď už začnem rozdávať facky, neviem prestať. Nechcela by som večný život začať tým, že budem biť slabších. Nemôžeme čakať, kým budeme Džokeja môcť pochovať v jeho vlastných topánkach.

Od umierania mu totiž spuchli kopytá.

Neviem, kam zájsť k obuvníkovi. Všetkých obuvníkov vyštvali. Do jedného sa museli schovať. Staré dielne pošli, nevieš, kde ich hľadať. A šikol by sa veru obuvník, hoci bez dielne, pustil by sa do toho u seba doma, pri kuchynskom stole. Dokonca ani peniaze by nebolo treba. Obuvníci sú na topánky vysadení. Viem, o čom hovorím. Topánky si obuvníka nájdu rovnako ako mňa vlasy. V noci sa zobudím, a tak by som strihala, že vstanem z postele a až do rána sa prevlákam od steny k parapetu.

Kedysi som poznala hneď niekoľkých obuvníkov, z toho dvoch po mene, s jedným som dokonca zo dvakrát aj spala. Spala–nespala, akýkoľvek obuvník by sa šikol, aj keby nezasunul. Pošpekuloval by, porozmýšľal nad starými topánkami, tu by ich roztiahol, tam by zas vložil klin alebo niečo. A nebožtík obutý.

Obuvník je vždy dobrý človek. Žiadny grázel za obuvníka nepôjde. Grázel sa chce vypracovať a zarábať. Nedovolí, aby sa mu od lepidla na podrážky zmenil mozog na želatínu. Na to je potrebná obuvnícka vášeň.

Obuvníkov niet, ale topánky sú všade. Na trhoch, v obchodoch. Topánok až strach. Celý svet je pomýlený. Ale tie topánky za nič nestoja. Šmejdy, čo nevydržia ani jednu celú sezónu. Nová jar, ďalšia zima, šúchaš podrážkou, palec vyčnieva, lepidlo nedrží, opäť odpadne, špičky v bežnom stave, treba cálovať za ďalší pár.

Všetko sú to len módne sprostosti, elegantné, vychytené farbou, strihom. Človek má chuť kupovať a kupovať. Noha sa mu sama od seba trhá skúšať.

Kedysi by obuvnícky priemysel takú topánku nevymyslel. Topánka bola topánka. V mladosti sa kúpila na svadbu, celý život sa v každom ročnom období nosila a v rakve vyzerala ako nová.

Len topánky pre mŕtveho mohli mať zlú podrážku. Spodok topánky mohol byť hocako prilepený, lebo koľko v nich už len človek nachodí? Akurát, čo truhlu prenesú. Na úradnú rozlúčku alebo na omšu, do obradnej siene, do kostola, do jamy. Zbehne to rýchlo. Netrvá to dlho, stačí hodina a je po všetkom.

Sfušované kusy sa predávali iba v obchodoch určených pre mŕtvych. Teraz sú šmejdy všade. Lacné, drahé – ako sa komu páči.

Neviem, kedy som si naposledy kúpila topánky. Už dávno som neutrácala na seba.

Ak by existovali nejaké šmejdy, ktoré by sa Džokejovi hodili a ja by som si ich mohla lajstnúť, hneď by som sa postarala o to, aby ich môj nebožtík dostal na cestu.

Na lakovky pre mŕtveho netreba veľa peňazí. Ale aj to málo musí človek mať. A ja mám všetkého menej ako málo.

Ak by som topánky zháňala obvyklým spôsobom alebo mala viac peňazí, ani by mi nenapadlo, že pohreb v rodine predstavuje taký problém.

Topánky kúpiš za pár drobných. Ale nebožtík musí vyzerieť, ako sa patrí. Môj tak nevyzeral nikdy, no a po smrti, škoda reči – najviac to platilo o nohách. Keď ho vynášali z domu, najmŕtvolnejšie na jeho mŕtvole boli práve jeho nohy. Ani z frňáka mu život nevyprchal tak rýchlo ako z kopýt.

Vyzeral tak, ako vyzeral. Dokonca ani na mŕtveho to nebolo nič moc. Ale podobal sa na seba.

Ubalila som si cigaretu, pripálila si a trochu som zakašľala. Prvú som vyfajčila postojacky, aby som sa na to pozrela s odstupom. V kúdoloch dymu som sa už prehrýzla aj cez horšie myšlienky. Teraz po ňom nič neostalo. Kedysi sa mi hneď zapáčil.

Bol to fešák, práve preto som si ho vybrala. Pekný manžel je pekný manžel. Henten bol ešte aj pretekárom. Profesia: džokej. Váha bez sedla: päťdesiatjeden kilogramov aj s ošatením. Štíhly v ramenách, štíhly krk, štíhly zadok. Všade štíhly, jednou rukou ho ľahko chytíš a pol metra odnesieš. Páčil sa mi ten vtáčik v hrsti.

Takého Džokeja si pamätám z prvého dňa.

Vošiel do salónu „Wera. Pánske holičstvo“. Silene zakašľal.

Pani Wera?

A kto iný? zakričala som na neho v zrkadle.

Pani Wera, budete taká dobrá a ostriháte ma? Nakrátko. Zajtra pretekám.

Proste mi tam stojí za zadkom a vidí, že je plno. Dvoch mám v kreslách a jedného pod plášťom.

Nikdy sa neodvraciam od práce, ale v jeho prípade som urobila výnimku. Ovládla ma zvedavosť. V zrkadle vyzeral ako polovica chlapa.

Som džokej.

Zaslantal samochválou. Pohl kolenami, akoby ma už trtkal. Obzrela som si ho. Z výšky, celého, mlčky. Zvedavým okom,

lebo takého som v zbierke zatiaľ nemala. Som veľká, chlapi, čo mi nesiahajú ani po ramená, po mne nejdú, boja sa. Tento chlapík ale pred záletmi strach nemá, je silný sám o sebe. Široko sa rozostúpil, dobre zakorenený.

Lahko ho odmeriaš, prebehneš od hlavy po päty a ani hlavou nepohneš. Inšpekcia je hotová bez mihnutia oka – to je výhoda krpatých.

Ksicht mal od slnka spálený ako škvaru. Vlasy čisté, husté, kučeravé, vidno, že aj pružné. Dlhšie, celkom ako dievča. Účes s krivou cestičkou. Prasací blond, ryšavé bokombrady. Oči doširoka otvorené, čierne, krásne gule. Nosisko ako pokrivená vývrtka, bude ma dobre otvárať. Ústa veľké, ohnuté do podkovy, hlúpo sa úškrňajú od radosti.

Hľadela som na neho, ani brvou nemihol. Hlava hore, prepichoval ma pohľadom.

Vlasy si zapravil za ucho, dvakrát. Určite preto, aby ukázal, že má silné ruky. Silné a žilnaté, pomedzi chlpy mu presvitali modré uzlíky.

Nožičku vystavil na obdiv. Topániská drahé, biele s hnedým prešivaním, pevné kopyto.

Žiadny veľký gavalier, ale muž, ako sa patrí. Určite žiadna bezfarebná huspenina s aktovkou, čo sa túla po uliciach. Skôr ako na miestneho sa podobal na cudzinca. Hoci na arabského čistokrvníka tiež nevyzeral.

Celý v bielom, nahodený ako na bál. Krásny ksicht. Žiarivá koža, vidno, že krémom na tvár nešetří. Celý pooblievaný parfumom. Niet sa čo diviť, keď pri športe smrdel od koňa. Po žiadnych sľuboch som netúžila, ale na príležitostného milenca sa predbežne hodil. Nevedela som sa naňho vynadívať. Ale zatvárala som sa, akoby som ho nevidela.

Náhle zacmukal, popohlnal.

No ako? opýtal sa. Ako sa vám páči džokej, vážená?

Vážený pane, viem, ako z džokeja spraviť žrebca.

Vmietla som mu to rovno do ksichtu.

Zasmial sa. Zhodila som ho zo sedla. Rozpálil sa. Hneď by na mňa skočil. Nevycválaný.

Pani Wera, vy sa teda viete postaviť na zadné. Dávajte si pozor, mne sa také dievčatá páčia.

Džokej nebol žiadny valach. Nebál sa ženy, nebál sa ciciek, nebál sa zadku. Ponúkal sa a robil to bez okolkov. Hrdý. Ak nie táto, bude iná. Všetky na neho leteli, každá sa nechala nahovoriť.

Džokej bol niekto. Oháňal sa peniazmi. Háfo prachov za cválenie po rovinatej dráhe. Poháre, mikrofón k hube, rozhovor do rádia, taxík domov. Darčeky. Čokolády od hazardných hráčov, tolko tabuliek, že by sa nimi dala vykachličkovať kúpeľňa.

Vtedy ma každý chcel. Tlačili sa. Každý jeden bol môj. Kráša je prirodzenou súčasťou môjho ja. Bola som pôvabná, všetkých som si podmanila. Teraz suchoty. Nepamätám si, kedy som sa poriadne bozkávala. Kedysi to boli divoké časy. Dobrá pánska kaderníčka sa na nedostatok mužov nemôže sťažovať. Vzhľadom na vykonávané povolanie som sa nemusela nejako extra rozhliadať. Keby som chcela, vylizovala by som sa, s kým by prišlo, každý deň. Dopyt bol. Čo sa dá robiť, človek niekedy nezmyselne pohrdne príležitosťou.

Latku som mala nastavenú vysoko. Džokej to nechcel pokaziť. Oprieť som sa nechala až na šiesty pokus, to je pravda.

Nie som žiadna vymetačka. Nepatrím medzi baby, čo rýchlo rozťahujú nohy. Nikto si ma nepodáva z ruky do ruky. Ale nie som ani z tých, čo predstierajú, aké sú cnostné, samé si spravia dobre a hotovo. K pičke sa mi netreba predierať cez troje gatiek. Komu chcem, tomu dám.

Džokej určite poobrábal množstvo krások. Na stupeň víťazov sa predsa nelezie preto, aby sa tam skladal sľub čistoty.

Myslela som, že spolu odjazdíme niekoľko sezón, ale vyšlo to navždy.

Pristúpila som k rakve, pozrela som naňho. Podstihla som ho, učesala mu vlasy, napravila sako, obula ho.

A bolo. Myslela som si, že tie topánky nezožením. Ale zohnala som.

Topánky sa mu zídu, zajtra ide pod zem.

Pohladila som ho po vlasoch. Nevieť prečo, ale pár prameňov som mu odstihla, na večnú pamiatku.

Pred odchodom by som sa asi mala pomodliť. Ale v rodine mal boha na starosti Džokej, ja som mala na starosti všetko ostatné.

Nakoniec som si zapálila. Pritiahla som si taburetku a posadila sa. Pri mŕtvych sa dobre fajčí. Ubalila som si zo štyri. Vyfajčila som ich, zvyšky som rozmrvila v prstoch.

Hľadela som naňho. Oči som od neho nevedela odtrhnúť. Chcela som si ho zapamätať, ale nie v truhle.

Vstala som. Zapla som sa, poklepala som si po vreckách. Čiapka na hlavu. A hybaj preč.

Zomrel v spánku, stuhol na večnosť.

Začala som ho štučať, stísať, lomcovať ním. Ale z Džokeja som nevytlačila ani náznak života. Iba čo som sa unavila. Srdce mi búšilo ako päšť do dverí.

Ešte som si s ním poležala. Brucho k bruchu. Žiadne modlenie. Ale pamätala som si z detstva, že do nebička sa odchádza s otčenášom. Potom rýchlo z kolien na nohy, čímkoľvek zakryť zrkadlá. Otvoriť okná. Voláť kňaza, lekára, hrobára. Nakoniec pohrebný voz. A potom len zavýjať, kričať.

Nemodlila som sa. Stará viera mi vyschla a neviem, kedy a ako celkom odpadla. Na žiadne modlitby som si nespomenula, zrkadlá som predala. Nebolo čo zakrývať, aby čert nevošiel dovnútra.

Najprv zmizlo zrkadlo zo vstupnej haly, veľké, bolo v ňom vidno celú postavu. Pekné, v ráme. Džokej sa v tom zrkadle obzeral celé hodiny. Ťažké, trápila som sa s ním, sotva sa vošlo do električky. Mala som strach, ale zvládla som to, nerozbilo sa. Na jeseň som sa rozlúčila s malým zrkadlom nad umývadlom. Bolo to veľmi sympatické zrkadielko s hrdzavými škvrnami, s poličkou. Polička bola už dávno prázdna, do zrkadla sa nik nepozeral.

Dom bez zrkadiel, taký sa mi páči. Už sa nepotrebujem obzerať. Aj bez toho viem, že vyzerám ako treba.

Odobrala som sa od mŕtveho.

Prešla som do kuchyne. Na stoličku som si sadla s ťažkou hlavou, nízko sklonenou. Nalepila sa na mňa ťažoba ako sopeľ na rukáv. Ach, keby sa objavila aspoň jedna slza, aspoň jedna hnusná kvapka.

Hovoria: Človek umiera osamelý.

Trepú sprostosti. Aj v cudzej smrti je človek sám. Vstala som, umyla sa, obliekla. Vo vrecku tabak, papieriky, zápalky, nožnice. Pre istotu všetko skontrolovať.

Vybrala som sa zaklopať susede.

Otvorila dvere, hlavu strčila do medzery a šeptom, akoby potajme, povedala:

Pani suseda, veď vám zomrel manžel!

Už asi zo mňa cítiť vdovstvo.

Mám taký problém. Nevieť nájsť mobil a rýchlo potrebujem vybaviť pohrebnú službu.

Pustila ma ďalej.

Celý život za stenou a nikdy som tu nebola. Na schodisku len: dobrý deň – dobrý deň.

Keď som vynášala muškáty, podržala mi dvere. Doľahol na mňa smútok, vypiplala som ich od úplného počiatku, ale teraz sa ich chcem zbaviť. Ako im bude u cudzích ľudí, budú ich prelievať alebo uschnú, či ich porozožiera hmyz? Polámu ich a šup do koša. Ja sa tu prplem s muškátmi a hlupaňa mi drží dvere a teší sa.

Aký pekný kvet.

Iba čo zacláňa v okne, hovorím. Pre sesternicu ho beriem. Začala o kvetoch, o záhradkách. Nepočúvala som. Aj keby som v rukách nedržala kvetináč, nedokázala by som sa s ňou dlhšie rozprávať. Čo ma je po jej záhradách!

Teraz na mňa hľadí veselo. Dokonca ani úsmev nedokáže poriadne skryť. Pošepky ma vedie k stolu:

Tak nám teda zomrel sused. A mohol ešte požiť. Nebol taký starý. Včera som išla po schodoch a pomyslela som si: dlho som ho nevidela.

O veľa ste neprišli.

Zvláštne na mňa pozrela.

Úprimnú sústrasť.

A pustila sa do objímania. Ledva som sa vymanila. Ja sa objímam iba s tými, čo mi dobre sadnú do rúk.

Podala mi kávu. Osladenú. Cukrovkára by zabila. Po dome sa motala viac, ako bolo treba. V papučiach prepchatých páperím, čo vyzerali ako ozdoby na vianočnom stromčeku. Prisunula stoličku. Ponúkla mi, aby som sa posadila. Nepohla som sa.

Nech sa páči, vynukovala ma.

Som kadernička. Dokážem stáť na nohách celé dni.

Mobil mi nepožičala, chcela to vybaviť sama.

Oprela sa. Kým kvôli smrti vytočila telefónne číslo, nedala mi pokoj. Očami ma vyobracala na všetky strany ako kurča na polievku. Sama pritom vyzerala ako vyplznutá sliepka. Vytočila číslo. Čakala v poradovníku na pohotovosť, zízala. Akoby ma bolo treba mať na očiach. Akoby ona vlastnila „Wera. Pánske holičstvo“ a ja som jej tam iba zametala vlasy, prala uteráky, leštila zrkadlá, močila hrebene v mydlovej pene. Tak aj ja som zízala na ňu. Pekná v tvári, so špicatými prsiami a v domácich šľapkách. Obliekala sa ako z vyššej triedy, ale dokončenú nemala ani strednú školu. Také mala aj zuby. Keď sa narodila, nastupovala som na základku. Tak som ju odhadla.

Prišiel sused. Postavil sa pred mňa. Uklonil sa hlavou. Ako na javisku. Herec. Jazdil po materských škôlkach s bábkami. Vyzeral, že si vypil, ale žiaden pijan to nebol. Prešiel po izbe ako opitý. Otvoril skriňu, vybral sveter, vypadol preč.

Kedysi veľa kričal. Hrubé steny ničomu nezabránili. Hlas herca. V práci predvádzal macíka-bruchovravca, hubu si potom otváral na ženu. Keď sedel u mňa v kresle, bol vždy tichý. Ako všetci ostatní, čo doma robia peklo.

Ich syna som strojčekom strihala od malička. Keď ho prvýkrát priviedli, plul, kopal. Nedalo sa s ním. Musela som vytiahnuť čokoládu. V mojom povolaní musí byť človek pripravený na všetko.

Vzal si čokoládu, šmaril ju do zrkadla, hádže sa, zavýja, pluje, zaháňa sa.

Zo steny som zobrala podkovu a strčila som mu ju do ruky. To ho zarazilo. Kým som ho strihala, bála som sa, že podkovu hodí do zrkadla a sedem rokov budem mať smolu. Neexistoval taký krpec, ktorého by podkova neupokojila. Podkova je laso aj uzda. Divokosť človek stráca rýchlo, aj dieťa skrotne. Roznieslo sa to po okolí. Tie najhoršie deti, čo v kaderníctve neobsedia, treba dávať k Were. Nielenže ich Wera ostrihá ako treba, ale ešte im dá aj podkovu.

A nebolo to tak? Bolo. Na tých krpcoch som sa poriadne vycvičila. Tých harabúrd, čo mi Džokej do kaderníctva navláčil! Štyri steny, na každom voľnom mieste kliniec a na ňom podkova. Ľudia majú v hlave seno, veria, že podkova nosí šťastie. Ak by to bola pravda, tak ja by som mala, kurva, eldorádo.

Narýchlo sa vybavil lekár.

Podala som jej papierik. Založila si okuliare, číta.

„Lacný a vydarený pohreb“. Čo je to za firmu?

Videla som ich pohrebné auto. Zapísala som si.

Zodvihla hlavu, pozrela na mňa.

Prečo ste si to zapísali?

Lebo som chcela.

Vzdychla si. Papierik si ešte raz prezrela z menšej vzdialenosti.

„Lacný a vydarený pohreb.“ Nemajú v názve Boha.

Veď preto si účtujú menej.

Pozrela na mňa ako na mimozemšťana. To sa mi páčilo.

Vyložila som na stôl papieriky, zápalky, tabak. Ubalila som si cigaretu. Naklonila som sa na stoličke. Tak na mňa čumela, ako keby nikdy predtým nevidela závisláka. Potiahla som si a dym som vypustila nosom.

Hneď išla otvárať okno.

Na chvíľu zastala pri parapete:

Ja tam volať nebudem, rozhodla sa.

Pevným krokom sa vrátila k stolu, posadila sa zaň.

Ja pochovávam a ja vyberám aj služby.

Ja tam volať nebudem. Susedovi by sa pohreb bez Boha nepáčil.